

– принцип комплексного врахування природно-географічних особливостей;

– принцип визначення функцій та їх раціональних поєднань для конкретних ділянок території [3].

Також для суходолу можна виділити такі основні функціональні райони: промислово-транспортні, транспортно-промислові, аграрні, аграрно-промислові, рекреаційно-аграрні, природоохоронні. Для акваторії функціональні райони можуть бути визначені на основі поєднання декількох основних функцій: транспортно-рекреаційні, природоохоронні, рекреаційні [2].

Отже, основним засобом розвитку причорноморського регіону справедливо вважається проведення функціонального зонування території з врахуванням закономірностей природно-господарського використання [1, 5]. Зниження конфліктності господарських функцій може забезпечуватися такими шляхами: створенням буферних зон на різних рівнях організації території; пошук можливостей спільного розвитку взаємовигідного доповнених функцій, визначення пріоритетів розвитку господарських функцій в залежності від специфіки району.

Література:

1. Генеральна схема планування території України. Пояснювальна записка: в 2 т. / Державний комітет будівництва, архітектури та житлової політики України, Державний інститут проектування міст ДІПРОМІСТО. – К.: 2000.
2. Гукалова І.В. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. / І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 268 с.
3. Карамушка В. Просторове планування розвитку прибережної смуги морів України [Текст]: наук. вид. / В. Карамушка; УкрНЦЕМ; підг. в рамках проекту The PlanCoast (2006 – 2008) INTERREG III B CADSES Project (Adriatic Sea – Baltic Sea – Black Sea). – Одеса: Типографія «Принт Бистро», 2009. – 55 с.
4. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України / В.П. Руденко. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. – 552 с.
5. Топчієв О.Г. Планування територій: Навч. посібник. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова. – Херсон: Грінь Д.С., 2014. – 268 с.

Ж.М. Матвійшина,

А.С. Кушнір,

С.П. Дорошкевич

Інституту географії НАН України,

kushnir.paleo@paleo.com

СУЧАСНІ І ДАВНІ ЛАНДШАФТИ РАННЬОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ГОРОДИЩА (VIII СТ. Н.Е.) ПОБЛИЗУ СМТ ОПІШНЕ

В липні 2018р. за запрошенням археолога, канд. історичних наук Пуголюк Ю.О. (Інститут керамології НАН України), авторами був досліджений ґрунт під валом роменської культури (VIII ст. н.е.) і фоновий

грунт на близькому до вала гіпсометричному рівні (Рис. 1 в), з метою відтворення природних умов часу спорудження валу.

Захисний вал знаходиться в межах ранньослов'янського городища неподалік від с. Опішня на вершині неогенового плато. З вершини вододілу в 300 м. на захід прослідковується підпружений водотік невеличкої річки чи струмочка. На сході розташовується розвинута долина р. Ворскли з терасами, включно з широкою (до 1 км.) високою заплавою. Зараз там панують ландшафти лісостепу, в якому лучні ділянки чергуються із ділянками зайнятими деревною рослинністю. Територія, де раніше споруджувався вал, зараз на висотах безлісна, деревна рослинність займає переважно площі схилів та супроводжує водотоки. Великі ділянки лісової рослинності зосереджені епізодично на низькій і високій заплаві. Природно, що давній вал закладався на підвищеній ділянці щоб забезпечити захист підходів до ранніх поселень. В наш час спостерігаються високі останці неогенового плато, які і вибиралися ранніми слов'янами для захисних споруд.

В місці розкопу зверху вниз прослідковано насип валу і давній, перекритий валом грунт (Рис. 1) (опис і польові замальовки з примазками натурального матеріалу Ж.М. Матвіїшиної).

Розчистка № 1. (Рис. 1.а). I. Штучний насип захисного валу (0,00 – 0,70 м). Зверху вал представлений сучасним дерном, а грунт під ним шаруватими відкладами, що дуже слабо перероблені ґрунтоутворенням. Будова насипу валу типова для подібних споруджень. Насип складається переважно з лесу (ймовірно взятий із рову перед валом). В насипі простежуються прошарки дернини давнього ґрунту, які бралися з навколишньої поверхні для укріплення насипу під час спорудження. Карбонатність матеріалу насипу пов'язана з карбонатністю лесових порід. Перехід і межа між насипом і похованим під ним ґрунтом простежуються чітко. Вона слабохвилясто-горизонтальна, перехід – за різкою зміною на сірий кольору забарвлення.

II. Ґрунт під валом VIII ст.н.е. (0.7-1.6 м). Простежено горизонти: Н+Рк (ґрунт з поверхні), Нк, Нрі, Р(h)ік, Рк. Профіль з наявним гумусовим горизонтом біля 0,5 м., поступовими переходами між горизонтами, полегшенням гранулометричного складу до низу, з чіткою зернистою або грудкувато-зернистою структурою, що сформована фауною черв'яків, карбонатністю в перехідному горизонті і Рк ґрунту відображає ознаки переважання в розвитку гумусово-акумулятивних процесів. Належність до чорноземів підтверджується як структурою профіля, так і значною переробленістю останнього кротовинами, слідами надзвичайно активної діяльності землерийв, великою кількістю черв'яків. В інтервалі 1,25-1,6 м. на межі з породою проявляється щільніший, слабо озалізнений, середньосуглинковий бурий горизонт, що може бути свідченням більш гідроморфного, ніж сучасний, режиму розвитку ґрунту. Карбонатність верхньої частини ґрунту (до глибини 0,7-0,95 м.) імовірно за все є вторинною і пов'язана з перекриваючими породами (лесом), а первинні карбонати проявлялися лише з глибини 0.5 м. від поверхні і там простежений горизонт більш оглинений, що може бути пов'язано з процесами вилугування.

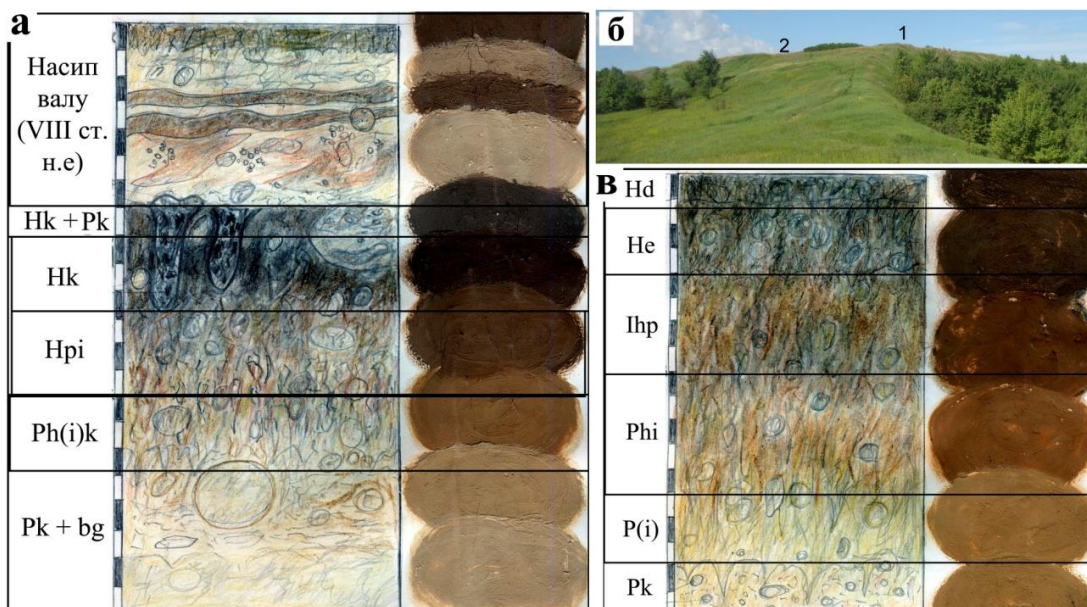

Рис. 1. Дослідження ґрунтів ранньослов'янського городища поблизу смт Опішне: **а** – Розчистка 1. Польова кольорова зарисовка профілю ґрунту під насипним валом VIII ст.; **б** – Розчистка 2. Польова кольорова зарисовка фонового (сучасного) ґрунту; **в** – загальний вигляд на городище з розчистками

За сумою ознак *ґрунт може бути визначений як чорнозем вилужений*, середньої потужності, від легкого до середньо суглинок, з ознаками первинно гідроморфної стадії розвитку, сформований на лесах. Відображає лісостепові умови утворення.

Розчистка № 2. (Рис. 1 б). Фоновий (сучасний) ґрунт. Розташовується в 100 м. на схід, від розчистки № 1, на пологіму схилі. Ґрунт порівнюється із ґрунтом VIII ст. н.е. По профілю прослідковуються такі діагностичні особливості ґрунту, як: досить чітка диференційованість профілю на генетичні горизонти (He, Ihp, Phi, P(i), Pk); наявність гумусового горизонту з присипкою SiO₂; наявність бурого озаліженого і більш оглиненого ілювіального та перехідного до породи горизонту; глибоке (на 1.6 м) положення карбонатного ілювію з твердими карбонатними конкреціями. Ці ознаки дозволяють *визначити цей ґрунт, як сірий лісовий, пілуватосередньосуглинковий*, що сформований на лесах.

Порівнюючи ґрунт VIII ст. під захисним валом в розчистці № 1 із профілем фонового ґрунту (розчистка № 2) звертаємо увагу на різні потужності профілів ґрунтів, різну ступінь диференційованості профілів і різну глибину залягання карбонатів. Давній ґрунт в розчистці № 1 визначений як чорнозем вилужений, що розвивався під впливом переважно гумусово-акумулятивних процесів під лучно-степовою рослинністю. Підтвердженням цього є своєрідна грудкувато-зерниста структура ґрунту, високе положенням лінії вскипання карбонатів (з глибини біля 40 см. від поверхні, виразний Pk-горизонт), значна переробленість ґрунту землеріями (велика кількість кротовин, черворіїн). На деяку вилуженість ґрунту вказує

наявність в інтервалі 1.05-1.6 м. горизонту первинно більш гідроморфного ґрунтоутворення.

Ґрунт сучасний в розчистці № 2 буруватий майже з поверхні, потужність профілю до 1.3 м., має як виразний гумусово-елювіальний, з присипкою SiO₂, горизонт, так і чіткий темно-бурий озалізнений, оглинений, з горіхуватою структурою ілювій. Весь профіль вилугуваний від карбонатів, Рк і карбонатні конкреції фіксуються на глибині нижче 1.6 м.

Описані ознаки можуть свідчити про вологіші умови формування сучасного ґрунту при достатній кількості опадів. В порівнянні зі гумусово-аккумулятивними процесами часу спорудження валу, в наш час основними процесами є елювіально-ілювіальні (опідзолення, лесиваж). Ґрунт частково перероблений діяльністю землеріїв, але менше, ніж в чорноземі, хоча грудкувато-зерниста структура гумусово-елювіального горизонту також пов'язана з діяльністю землеріїв.

Отже за характером профілів в порівнянні давнього (VIII ст.) і сучасного ґрунту приходимо до висновку, що на момент створення оборонних валу (близько 1200 р.т.) панували відкриті простори з лучно-степовою рослинністю. Межі природних зон в порівнянні із сучасними були зміщені на північ. Ґрунти, ідентифіковані під валом зараз властиві рівнинним просторам сучасного центрального лісостепу.

В обстановках помірного клімату лісостепу в залежності від рельєфу в катені можуть формуватися типи ґрунтів від алювіально-дернових (на заплаві) до чорноземів (на вододілах і особливо на низьких терасах) та сірих лісових опідзолених ґрунтів. Можливо в час побудови захисного валу на території існували і ділянки широколистяних лісів на схилах або по долинах малих і великих річок. Помірні кліматичні умови, порівняно строката диференціація ландшафтів на невеликій території, що включали родючі землі, забезпечувало комфортність умов для заснування поселень і подальшого розвитку промислів.

К. В. Мезенцев, Н. І. Провотар

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

mez@univ.kiev.ua

ПУБЛІЧНІ ПРОСТОРИ МІСТА: ЧИ Є МІСЦЕ ДЛЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ?

Одна із ключових функцій публічних просторів – комунікативна, спрямована на соціалізацію мешканців, підтримку прямих та опосередкованих контактів між ними. Натомість нині можна вести мову про низку загроз реалізації такої функції.

Ще століття тому німецький філософ Г. Зіммель писав, що психологічною основою індивідуальності великого міста є підвищена «нервовість життя, яка спричинена швидкою та неперервною зміною зовнішніх і внутрішніх вражень», внаслідок якої мешканці стають «бездушно байдужими», що можна трактувати як особливий тип культурного